

ROMAN MARCINKOWSKI

Uniwersytet Warszawski

ORCID: 0000-0001-9646-1191

## Miszna o konsekwencjach pomyłek Sanhedrynu, arcykapłana lub rządzących<sup>1</sup>

DOI: [doi.org/10.26142/stgd-2020-011](https://doi.org/10.26142/stgd-2020-011)

Streszczenie: Pomyłki Sanhedrynu, arcykapłana lub króla stały się przedmiotem rozważań twórców Miszny, a ich opinie na ten temat zebrano w traktacie *Horajot (Pouczenia)*, który omawia szczegółowo to zagadnienie wskazując odpowiedzialność zbiorową lub indywidualną w konkretnych sytuacjach, kiedy to nie sąd, a indywidualni ustawodawcy prawa są zobowiązani do złożenia ofiar prześlągalnych za grzech. Wyjaśnia się tu także sprawy dotyczące arcykapłana i króla, którzy z różnych powodów złamali prawo, podaje podstawy prawne postępowania w przypadku stwierdzenia pomyłki Sanhedrynu lub arcykapłana oraz wskazuje ofiary, jakie należy wtedy złożyć.

Artykuł opiera się na treści traktatu Miszny *Horajot*, który w pierwszym rozdziale wyjaśnia zagadnienia prawne związane z przypadkami, gdy sąd wydał decyzję przeciwną jednemu z przykazań Tory. Rozdział drugi podaje pouczenia w przypadku namaszczonego kapłana, który podjął decyzję nieświadomie. Rozdział trzeci rozważa sankcje prawne w przypadku namaszczonego arcykapłana, który zgrzeszył.

Traktat *Horajot* zamyka czwarty dział Miszny *Nezikin (Szkody)*, co według Majmonidesa ma swoje uzasadnienie: po przedstawieniu bardzo etycznych zachowań w przedostatnim w tym porządku traktacie *Pirke Awot (Sentencje Ojców)* przyszedł czas na wskazanie ludzkich błędów i ułomności.

Słowa kluczowe: Judaizm, Talmud, Miszna, Horajot

---

<sup>1</sup> Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą Narodowy Program Rozwoju Humanistyki w latach 2020-2025, nr projektu 22H 18 0183 87.

## The Mishnah on the Consequences of the Mistakes of the Sanhedrin, High Priest or King

**Abstract:** The mistakes of the Sanhedrin, High Priest or King are the subject of the considerations of the authors of the *Mishnah*. Their opinions on this subject were collected in the *Horayot* tractate (“Instructions”), which discusses the issue in detail, pointing to the collective or individual responsibility in specific situations, when it is not the court but the individual legislators that are obligated to make atonement sacrifices for sin. The tractate also clarifies here matters relating to the High Priest and the King who have broken the law for various reasons, provides the legal basis for proceedings in the event of a mistake on the part of the Sanhedrin or the High Priest and indicates the sacrifices to be made in such cases.

The study is based on the content of the *Mishnah Horayot* tractate, which clarifies in the first chapter the legal issues related to cases in which the court ruled against one of the commandments of the Torah. Chapter two contains the rulings on the anointed priest who made a decision unconsciously. The third chapter deals with legal sanctions regarding an anointed priest who has sinned. The *Horayot* tractate closes the fourth Order of the *Mishnah Nezikin* (“Damages”), which, according to Maimonides, has its justification: after presenting highly ethical behaviour in the penultimate tractate in this Order, *Pirkei Avot* (“Maxims of the Fathers”), the time has come to point out human errors and weaknesses.

**Keywords:** Judaism, Talmud, Mishnah, Horayot

Pomyłki Sanhedrynu, arcykapłana lub króla stały się przedmiotem rozważań twórców Miszny, a ich opinie na ten temat zebrano w traktacie *Horajot (Pouczenia)*, który omawia szczegółowo to zagadnienie wskazując odpowiedzialność zbiorową lub indywidualną w konkretnych sytuacjach, kiedy to nie sąd, a indywidualni ustawodawcy prawa są zobowiązani do złożenia ofiar przebłagalnych za grzech. Wyjaśnia się tu także sprawy dotyczące arcykapłana i króla, którzy z różnych powodów złamali prawo.

Język Miszny w literaturze przedmiotu postrzegany jest jako część ogólniejszego zjawiska językowego nazywanego ‘językiem Mędrców’ (hebr. *leszon chachamim*). Badania dowodzą, że po hebrajsku w Palestynie mówiono prawie do końca II wieku n.e., o czym świadczy żywy język tannaitów z różnych części Palestyny. Do 200 roku p.n.e., tzn. przed okresem hasmonejskim, pisano po hebrajsku wyłącznie w języku biblijnym. ‘Język Mędrców’ pojawił się jako język literacki dopiero pod koniec I wieku n.e.<sup>2</sup>

<sup>2</sup> Por. Bar-Asher, M., *Leszon chachamim (Język Mędrców)*, [w:] *Sefer hajowel leraw Mordechaj Brojer (Księga Pamiątkowa dla Rabina Mordechaja Brojera)*, Jeruzalaim (Jerozolima) 1995, s. 3.

Głównym celem Miszny jest przystosowanie przepisów Tory do wymogów zmieniających się warunków bytowania. Tora spisana stanowiła zamknięty zbiór tekstów świętych, do którego nie można było nic dodać ani nic ująć. Stąd też język Tory spisanej stawał się coraz mniej zrozumiały, zmieniał się też sposób życia, który nie przystawał do starych schematów. Miszna została spisana ok. 200 roku n.e., czyli długo po zburzeniu drugiej świątyni, a opisuje zagadnienia religijne z czasów jej istnienia, z którymi tannaici, czyli autorzy Miszny nie spotkali się w praktyce, nie licząc spraw omawianych na bieżąco, gdzie zwykle pojawiają się sformułowania, 'a jeśli świątyni nie ma'. Przekaz ustny Miszny ulegał modyfikacjom z pokolenia na pokolenie. Dwoma głównymi czynnikami, które przyczyniły się do spisania ustnego przekazu Miszny, były: 1) zburzenie świątyni i upadek centrum religijno-duchowego, jaki stanowiła Jerozolima oraz 2) nagromadzenie materiału ustnego i obawa przed jego utratą. Najkrócej można by powiedzieć, że Miszna zawiera praktyczne zastosowanie Prawa, reguły postępowania w określonych sytuacjach, 'tradycje starszych', które tworzą jej istotę i określają zarazem jej charakter.

Miszna opiera się na systemie religijnym łączącym stary kod Tradycji spisanej z codzienną praktyką. Zgłębianie tej Tradycji w celu jej lepszego zrozumienia a następnie wyjaśnienia niesło ze sobą co pewien czas zmianę uregulowań prawnych odpowiednią do warunków zmieniającego się życia. Dostosowanie Prawa do codziennego użytku przeciwdziało jego zapomnieniu, a może nawet degradacji.

Zgromadzony zbiór ustnego Prawa został ostatecznie zredagowany przez rabiego Jehudę Hanasiego i ułożony zgodnie z wcześniej przyjętym przez jego poprzedników (rabiego Akiwę i rabiego Meira) sposobem w sześciu działach zwanych porządkami, które dzielą się na traktaty, a te z kolei na rozdziały i lekcje, zwane także misznami. Wszystkich traktatów jest sześćdziesiąt trzy.

Przekroczenie zakazów, które skutkuje karą wytępienia *karet*<sup>3</sup> za świadome złamanie prawa, pociąga za sobą konieczność złożenia ofiary przebłagalnej za grzech, jeśli popełniono to niechcący, przez nieuwagę. Ktoś rytualnie nieczysty, kto spożył coś z produktów poświęconych (*hekdesz*) lub wszedł w stanie nieczystości rytualnej na teren świątynny, miał obowiązek, w zależności od jego majątności, złożyć ofiarę przebłagalną za grzech o mniejszej lub większej wartości (por. Szewu<sup>4</sup> 1,2), bez różnicy, czy chodziło tu o nieświadomą idolatrię, czy o jakiegokolwiek (nieświadome) przekroczenie prawa. Zgodnie z Księgą Liczb, w kontekście idolatrii, pojedyncza osoba (bez względu na to, czy to jest zwykły Izraelita, czy namaszczonego kapłan,

<sup>3</sup> *Karet* – 'przedwczesna śmierć (jako kara boska), wytępienie, zagłada'. Wyłączenie ze wspólnoty (Wj 12,15; Rdz 17,14), które pierwotnie oznaczało uśmiercenie, potem ograniczono się tylko do pobożnego życzenia, aby Bóg zechciał pomścić grzech śmiertelny przestępcy jego wczesną śmiercią.

<sup>4</sup> Skróty traktatów talmudycznych za: R. Marcinkowski, *Paradygmaty religijności w judaizmie rabinicznym*, (cytowane dalej jako: *Paradygmaty*), Kraków 2004, s. 17-18.

czy też król), która zgrzeszyła przez zapomnienie, powinna przyprowadzić jednoroczną kozę jako ofiarę przebłągalną za grzech (Lb<sup>5</sup> 15,27). Różnice pojawiały się w kontekście innych nieświadomych przypadków złamania prawa, np. jeśli namaszczonego kapłan zgrzeszył przeciw jednemu z przykazań Pana w ten sposób, że jego wina spadła na lud, to powinien jako ofiarę przebłągalną za grzech złożyć młodego cielca bez skazy (Kpł 4,3-4). Gdyby to przez nieuwagę uczynił król lub książę, lub też naczelnik rodu, to zgodnie z Lb 4,22 powinien złożyć w ofierze koziołka bez skazy, a gdyby to był człowiek z ludu (*am haarec*), to miał obowiązek przyprowadzić na ofiarę kozę lub owcę bez skazy (Kpł 4,27.35).

Jeśli Sanhedryn pomylił się w swej decyzji zezwalając na to, co było zabronione pod groźbą kary wytępienia *karet* i wprowadziłby w błąd większość ludzi, którzy postąpiliby zgodnie z tym mylącym orzeczeniem i sąd (lub cały lud Izraela, który zawinił przez nieuwagę) zdałby sobie z tego sprawę, to powinien przyprowadzić młodego cielca jako ofiarę przebłągalną (Kpł 4,13-14). Jeśli tak uczynił lud Izraela i ukrył to przed Sanhedrynem, a następnie sprawa wyszłaby na jaw, to cały lud powinien złożyć ofiarę przebłągalną. Jeśli sprawa dotyczyłaby idolatrii, to należałoby przyprowadzić młodego cielca jako ofiarę całopalną i koziołka jako ofiarę przebłągalną za grzech, a ci, którzy zostaliby wprowadzeni w błąd, wolni byłiby od składania ofiary (Hameiri<sup>6</sup>, Rambam<sup>7</sup>).

Najwięcej informacji na temat pomyłek Sanhedrynu, arcykapłana lub króla, jak wyżej zaznaczono, zawiera traktat *Horajot*, dlatego to jego treść posłuży za podstawę dalszych rozważań. Rozdział pierwszy traktatu *Horajot* wyjaśnia zagadnienia prawne związane z przypadkami, w których sąd wydał decyzję przeciwną jednemu z przykazań Tory.

Pierwsza miszna rozpoczynająca pierwszy rozdział i zarazem cały traktat *Horajot* zajmuje się błędnymi postanowieniami sądu i przedstawia zasadę, zgodnie z którą nie obarcza się winą kogoś, kto nieświadomie złamał przykazanie w następstwie pomyłki sądowej. Jeśli jednak jego czyn zależał od niego samego, to odpowiedzialność spada na niego:

<sup>5</sup> Sigla biblijne za Biblią Tysiąclecia.

<sup>6</sup> Hameiri – Rabi Menachem ben Szlomo Meiri z Perpignan (ok. 1249-1315), francuski uczony talmudyczny, autor komentarza *Beit Habechira*.

<sup>7</sup> Tak w literaturze rabinicznej określa się Majmonidesa. Rambam stanowi akronim od Rabi Mosze ben Majmon (ur. w Kordobie w 1135 – zmarł w Tyberiadzie w 1204). Jeden z największych średniowiecznych myślicieli, komentator Miszny i całego Talmudu, prawodawca, twórca halachy i filozof. Autor m.in. *Miszne Tora* i *Jad Chazaka*.

„Jeśli sąd<sup>8</sup> wydał<sup>9</sup> decyzję<sup>10</sup> przeciwną jednemu z przykazań<sup>11</sup> Tory, a [następnie] ktoś zgodnie z tym<sup>12</sup> postąpił popełniając bezwiednie błąd, to bez różnicy czy to oni uczynili<sup>13</sup>, a on z nimi<sup>14</sup>, czy [też] oni to uczynili [najpierw], a on postąpił tak w ślad za nimi, czy też oni tego nie uczynili [w ogóle], a on tak postąpił [bezwiednie]<sup>15</sup> – jest zwolniony [ze złożenia ofiary przebłagalnej za grzech], ponieważ [jego czyn] zależał od [decyzji] sądu<sup>16</sup>. Jeśli sąd wydał decyzję, a jeden z jego<sup>17</sup> [członków] wiedział, że popełnili błąd lub był to uczeń upoważniony<sup>18</sup> do wydawania sądów, który [świadomie] postąpił według ich [mylnej] decyzji, to bez różnicy czy to oni to uczynili, a on z nimi, czy [też] oni to uczynili [najpierw], a on postąpił tak w ślad za nimi, czy też oni tego nie uczynili [w ogóle], a on tak postąpił [świadomie] – to jest zobowiązany [do złożenia ofiary przebłagalnej za grzech], ponieważ [jego czyn] nie zależał od [decyzji] sądu<sup>19</sup>. Taka jest zasada: [Jeśli jego czyn] zależy od niego samego<sup>20</sup>, to jest odpowiedzialny, a jeśli [jego czyn] zależy od [decyzji] sądu, to jest zwolniony [z odpowiedzialności].”<sup>21</sup> (1,1)

Ta miszna jest kontynuacją poprzedniej i wyjaśnia dalej indywidualną odpowiedzialność osoby łamiącej prawo wskutek mylnej decyzji sądu. Rozważa się tu sytuację, kiedy sąd wycofał się z błędnej opinii, ale nie ma pewności, czy osoba przekraczająca przykazanie była poinformowana o zmianie werdyktu sędziowskiego:

<sup>8</sup> Hebr. *beit din*, mowa tu o Sanhedrynie.

<sup>9</sup> Hebr. *horu* – dosł. ‘nauczali, pouczyli, wydali decyzję’, to forma liczby mnogiej perfectum w koniugacji *hifl* od rdzenia *j-r-h*, z którym wiąże się także wyraz Tora.

<sup>10</sup> Gemara wyjaśnia, że sąd oznajmił ludowi, że wolno mu tak postąpić.

<sup>11</sup> Mowa tu o przekroczeniu przykazań, które skutkowało karą wytepienia *karet* za świadome złamanie prawa, a w przypadku bezwiednej pomyłki pociągało za sobą konieczność złożenia ofiary przebłagalnej za grzech, por. Kpł 4,27.

<sup>12</sup> Hebr. *al pihem* – dosł. ‘według ich słów’, tzn. według postanowienia sędziów.

<sup>13</sup> Nie ma znaczenia, czy sędziowie wydający taki werdykt sami tak postąpili, czy też nie.

<sup>14</sup> Wprowadzony w błąd postąpił niezgodnie z Torą razem z sędziami, którzy to ogłosili.

<sup>15</sup> Nawet jeśli sędziowie po ogłoszeniu mylnego werdyktu sami tego nie zrobili, a ktoś wprowadzony w błąd złamałby nieumyślnie prawo, to nie poniósłby winy, ponieważ jego czyn był uzależniony od decyzji sądu.

<sup>16</sup> Nie nazywa się go błądzącym, ponieważ opierał się na decyzji sądu.

<sup>17</sup> Hebr. *echad mehen* – dosł. ‘jeden z nich’, tzn. sędziów.

<sup>18</sup> Hebr. *ra’uj lehora’a* – tu: ‘uprawniony do orzekania’. Nawet jeśli nie był wyznaczony do składu sędziowskiego.

<sup>19</sup> Nie opierał się w swym działaniu na decyzji sądu, gdyż wiedział, że się pomylili.

<sup>20</sup> Jeśli postępuje według własnej wiedzy.

<sup>21</sup> Wszystkie cytaty z Miszny (według autorskiego przekładu) zostały wyróżnione w tekście cudzysłowem.

„Jeśli sąd wydał decyzję<sup>22</sup>, a [następnie sędziowie] zauważyli, że się pomylili i wycofali się z tego<sup>23</sup>, to bez różnicy czy przynieśli [już] swe ofiary, czy ich [jeszcze] nie przynieśli<sup>24</sup>, jeśli [ktoś] postąpił według ich orzeczenia<sup>25</sup>, rabi Szimon go zwalnia<sup>26</sup>, a rabi Eliezer<sup>27</sup> uważa to za sprawę wątpliwą<sup>28</sup>. A kiedy sprawa jest wątpliwa? Jeśli pozostawał<sup>29</sup> w swoim domu, to ponosi odpowiedzialność<sup>30</sup>, a jeśli udał się do kraju zamorskiego, jest [z niej] zwolniony. Rzekł rabi Akiwa: Opowiadam się bardziej za jego zwolnieniem niż zobowiązaniem<sup>31</sup>. Powiedział mu Ben Azzaj: Co odróżnia tego od pozostającego w domu? Ponieważ [ten] pozostający w domu mógł słyszeć [o zmianie sędziowskiego orzeczenia], a tamten<sup>32</sup> nie miał możliwości, żeby o tym usłyszeć.” (1,2)

Trzecia miszna pierwszego rozdziału poucza, że sąd odpowiada za pomyłkę unieważniającą część przykazania i podtrzymującą jego resztę, jest zobowiązany wtedy do złożenia ofiary, ale jeśli sędziowie unieważniają przykazanie w jego istocie, nie ponoszą odpowiedzialności, tzn. że nie ciąży na nich obowiązek złożenia ofiary<sup>33</sup>:

„Jeśli sąd wydał decyzję o usunięciu całej podstawy [prawnej]<sup>34</sup> orzekając: ‘Nie ma w Torze [prawa dotyczącego] menstruacji’<sup>35</sup> albo ‘Nie ma w Torze [prawa dotyczącego] szabatowego’<sup>36</sup>, albo [też] ‘Nie ma w Torze [prawa dotyczącego] bałwochwalstwa’<sup>37</sup>, to [sędziowie] nie ponoszą winy<sup>38</sup>. Jeśli [jednak] wydali decyzję,

<sup>22</sup> Orzeczenie sądu było sprzeczne z jednym z przykazań Tory, zezwalało na rzecz zabronioną i większość ludu postąpiła bezwiednie według tej opinii.

<sup>23</sup> Z błędnego orzeczenia.

<sup>24</sup> Tannaici różnią się w opiniach dotyczących ofiary przebłągalnej za grzech. Według jednych to sędziowie powinni ją złożyć, według drugich lud, który złamał prawo.

<sup>25</sup> Ktoś, kto nie wiedział, że sąd popełnił błąd i się z tego wycofał.

<sup>26</sup> Ponieważ w swym postępowaniu kierował się decyzją sądu rozpowszechnioną wśród ludu.

<sup>27</sup> Inny wariant tekstu: Elazar.

<sup>28</sup> Ponieważ trudno było ustalić, czy łamiący prawo uczynił to opierając się na błędnym orzeczeniu sądu, czy też postąpił tak według własnej woli i wiedzy, gdyż informacja o zmianie decyzji sądowej mogła do niego dotrzeć.

<sup>29</sup> Hebr. *jaszaw* – dosł. ‘mieszkał’, ‘siedział’. Inny wariant tekstu: *hajoszew* – dosł. ‘mieszkający’, ‘siedzący’.

<sup>30</sup> Hebr. *chajaw*.

<sup>31</sup> Do złożenia ofiary przebłągalnej za grzech.

<sup>32</sup> W tekście oryginalnym: *ze* – ‘ten’.

<sup>33</sup> Por. Hor 1,5.

<sup>34</sup> Przykazania.

<sup>35</sup> Jeśli oświadczył np., że w Torze nie ma zakazów dotyczących menstruacji.

<sup>36</sup> Np., że Tora nie zabrania pracy w szabat.

<sup>37</sup> Np., że Tora nie zabrania idolatrii.

<sup>38</sup> Ponieważ wymienione tu sprawy są wyjątkowo restrykcyjnie potraktowane w Torze i dla wszystkich jest to oczywiste. Dlatego taka pomyłka sądu nie ma wpływu na innych, a skoro nie skutkuje, to sędziowie są zwolnieni z obowiązku składania ofiary. Jeśliby jednak ktoś postąpił mylnie w ślad za pomyłkową decyzją sądu, powinien przynieść ofiarę przebłągalną za grzech, jak każdy, kto nieświadomie złamał przykazanie.

częściowo unieważniającą, a częściowo podtrzymującą [przykazanie], to są odpowiedzialni<sup>39</sup>. W jaki sposób? Jeśli orzekli ‘Tora [określa prawo dotyczące] menstruacji, ale mężczyzna, odbywający stosunek z kobietą oczekującą dnia wolnego od miesięcznego krwawienia<sup>40</sup>, nie ponosi winy’<sup>41</sup> albo ‘Tora [określa prawo] szabatowe, ale wynoszący [coś w szabat] z domeny prywatnej do publicznej nie ponosi winy’<sup>42</sup> albo [też] ‘Tora [określa prawo dotyczące] bałwochwalstwa, ale jeśli mężczyzna kłania się [jakiemuś bożkowi], nie ponosi winy’<sup>43</sup> – [za] te [sprawy] są [jednak] odpowiedzialni<sup>44</sup>, ponieważ napisano<sup>45</sup>: ‘Jeśli coś zostanie ukryte’<sup>46</sup> – coś, a nie cała podstawa [prawna]<sup>47</sup>.’” (1,3)

Poprzednia miszna zobowiązywała sąd do złożenia ofiary publicznej w przypadku unieważnienia części przykazania i zachowania jego reszty. Ta lekcja wymienia dodatkowe warunki, które muszą być spełnione, zanim sąd zostanie obarczony odpowiedzialnością: 1) decyzja sądu powinna być anonimowa i nie może zawierać żadnego rozdzwiewku, który dotyczyłby jakiegokolwiek jej części, 2) cały lud musi mieć swój udział w decyzji, 3) konieczna jest obecność głównego sędziego sądu, 4) każdy członek sądu powinien być w pełni uprawniony do orzekania, 5) sędziowie pomylili się w swej decyzji, a większość społeczności postąpiła bezwiednie opierając się na ich werdykcie<sup>48</sup>:

<sup>39</sup> Jeśli większość ludu postąpiła w ślad za ich mylną decyzją, to na sędziach spoczywa obowiązek złożenia ofiary przebłagalnej za grzech.

<sup>40</sup> Wyrażenie hebr. *szomeret jom keneged jom* odnosi się do kobiety mającej nawrót krwawienia po przepisowym tygodniowym odosobnieniu. Kobieta ta po kąpeli rytualnej oczekuje pełnego dnia wolnego od krwawienia, gdyż dopiero potem uznaje się ją za czystą, por. Kpł 15,19.25-30; 20,18; Meg 2,4; Nid 4,7; Pes 8,5; Zaw 1,1.

<sup>41</sup> Sąd orzekł, że kobietę można było uznać za czystą, dlatego mężczyzna nie ponosi winy.

<sup>42</sup> Przenoszenie z jednej domeny do drugiej jest wymienione wśród trzydziestu dziewięciu rodzajów zabronionych prac w szabat, por. Szab 7,2.

<sup>43</sup> Miszna wyraźnie zabrania kłaniania się bożkowi, por. Sanh 7,6.

<sup>44</sup> Cała społeczność ponosi odpowiedzialność i jest zobowiązana do złożenia ofiary przebłagalnej za grzech. Sąd nie ponosi odpowiedzialności za mylną decyzję wydaną niechcący, dopóki nie pomylił się w szczególe zakazu. Jeśli jednak zanegują przykazanie w całości, nie muszą składać ofiary. Natomiast ofiarę przebłagalną za grzech musi złożyć ten, kto postąpi według ich mylnego postanowienia.

<sup>45</sup> Hebr. *szeneemar* – dosł. ‘gdyż powiedziano’.

<sup>46</sup> Hebr. *weneelam hadawar* – dosł. ‘zniknie rzecz, sprawa’, por. Kpł 4,13.

<sup>47</sup> Jeśli usunięta została cała podstawa prawna, to nikt nie ponosi winy, por. Ch., Albeck, *Szisa Sidre Miszna* (hebr. Sześć Porządków *Miszny*), Jeruzalaim (Jerozolima) 2008, s. 394, cytowane dalej jako: Albeck IV 394.

<sup>48</sup> Por. Albeck IV 303-395; Kehati, P., *Miszna'ot mewa'arot*, Jeruzalaim 2003 oraz przekład angielski: Kehati, P., *The Mishnah. A New Translation With a Commentary*, (Transl.) Rafael Fisch, Jerusalem 1994,( cytowane dalej jako Kehati), Hor 1,4.

„Jeśli sędziowie<sup>49</sup> wydali<sup>50</sup> decyzję, a następnie jeden z nich<sup>51</sup> zauważył<sup>52</sup>, że się pomylili i powiedział im: ‘Pomyliliście się!’<sup>53</sup> albo nie było głównego sędziego sądu<sup>54</sup>, albo [też] jeden z nich był prozelitą lub *mamzerem*, albo *natinem*<sup>55</sup> lub był zbyt stary<sup>56</sup> albo nigdy nie miał dzieci<sup>57</sup>, to ci są zwolnieni<sup>58</sup>, jako że tu<sup>59</sup> napisano<sup>60</sup> ‘zgromadzenie’ i jako że dalej<sup>61</sup> napisano<sup>62</sup> ‘zgromadzenie’. A co oznacza ‘zgromadzenie’ [tam] dalej? [Mówi], że oni<sup>63</sup> wszyscy powinni być zdadni do orzekania. Tak też ‘zgromadzenie’ tutaj oznacza, że oni wszyscy powinni być zdadni do orzekania<sup>64</sup>. Jeśli sąd [nieświadomie] wydał błędną decyzję, a [następnie] cała społeczność tak bezwiednie postąpiła<sup>65</sup>, to muszą złożyć w ofierze wołu. Jeśli [sędziowie wydali błędną decyzję] rozmyślnie<sup>66</sup>, a [nieświadoma tego społeczność] postąpiła błędnie<sup>67</sup>, to powinni przyprowadzić [na ofiarę] owcę lub<sup>68</sup> kozę. Jeśli

<sup>49</sup> W tekście oryginalnym *beit din* – ‘sąd’.

<sup>50</sup> Wydali nieświadomie błędną opinię.

<sup>51</sup> Sędziów.

<sup>52</sup> Hebr. *jada* – dosł. ‘poznał’, ‘dowiedział się’.

<sup>53</sup> Lecz sędziowie nie zmienili swojej opinii.

<sup>54</sup> Hebr. *mufla szel beit din* (*mufla* – dosł. ‘cudowny’, ‘zadziwiający’) oznacza kogoś cieszącego się wyjątkowym autorytetem wśród sędziów, zwykle był to przewodniczący sądu.

<sup>55</sup> Żaden z nich (ani prozelita, ani *mamzer*, ani też *natin*) nie mieli prawa rozstrzygać w sprawach karnych w Sanhedrynie. Do tego uprawnieni byli tylko kapłani, lewici i zwykli Izraelici, czyli ci, którzy mogli swe córki wydać za kapłanów, por. Sanh 4,2. Kategorie społeczne wynikające z urodzenia zostały omówione wcześniej, szczególnie w trzecim dziale Miszny *Naszim*, por. Kid 4,1.

<sup>56</sup> W tekście oryginalnym *zaken szelo raa lo wanim* – dosł. ‘starzec, który nie widział u siebie dzieci’. Nie nadawał się do sądenia, gdyż kogoś takiego uważano za zbyt brutalnego w swych osądach, por. Albeck IV 395.

<sup>57</sup> Te dwie kategorie (starca i bezdzietnego) rozróżnia Rambam (Majmonides), ponieważ obaj nie mogli rozstrzygać w sprawach karnych; jeden ze względu na podeszły wiek, a drugi z powodu braku dzieci, gdyż obaj byli postrzegani jako bardzo surowi w ocenie postępowania innych, por. Sanh 36b; Danby, H., *The Mishnah. Translated from the Hebrew with Introduction and Explanatory Notes*, Peabody, Massachusetts 2016 (cytowane dalej jako: Danby), s. 462; Kehati, Hor 1,4.

<sup>58</sup> Ci są zwolnieni ze składania publicznej ofiary, natomiast każdy członek społeczności, który postąpił według ich opinii, powinien złożyć ofiarę przebłagalną za grzech, por. Albeck, tamże.

<sup>59</sup> Kpł 4,13.

<sup>60</sup> Hebr. *szeneemar* – ‘jak powiedziano’.

<sup>61</sup> Lb 35,24.

<sup>62</sup> Hebr. *szeneemar* – ‘jak powiedziano’.

<sup>63</sup> Sędziowie zasiadający w Sanhedrynie powinni być zdadni do orzekania w sprawach karnych. Wyrok uniewinniający mógł zapaść większością jednego głosu, skazujący zaś większością dwóch głosów, por. Sanh 1,6.

<sup>64</sup> Jeśliby jeden z sędziów był prozelitą, *mamzerem* lub *natinem*, to werdykt sądu byłby nieważny, dlatego nie ponieśliby winy.

<sup>65</sup> Postąpiła bezwiednie popełniając błąd. W tekście oryginalnym *kol hakahal szogegin* – dosł. ‘całe zgromadzenie się myli’.

<sup>66</sup> W tekście oryginalnym *mezidin* – dosł. ‘rozmyślnie’. Tylko Neusner, J., *The Mishnah. A New Translation*, New Haven – London 1988, s. 691 tłumaczy zgodnie z oryginałem, inni tłumaczą ‘bezmyślnie’, por. Danby, s. 463; Kehati, s. 11.

<sup>67</sup> Hebr. *asu szogegin* – dosł. ‘uczynili, postąpili błędnie’.

<sup>68</sup> W tekście oryginalnym Miszny ‘owcę i kozę’. Kpł 4,28 i 4,32 wskazują na wybór ofiary, stąd w



[sąd wydał] błędną [decyzję nieświadomie], a [społeczność] postąpiła<sup>69</sup> świadomie<sup>70</sup>, to są zwolnieni [ze składania publicznej ofiary]<sup>71</sup>.” (1,4)

Poprzednia miszna nakazywała złożenie ofiary w przypadku wydanej nieświadomie błędnej decyzji sądu, która stała się podstawą do nieświadomego, mylnego działania społeczności. Tu tannaici rozważają różne rodzaje społeczności wskazując tych, którzy ponoszą winę. Odmienne stanowiska, dotyczące składania ofiar, prezentują rabi Meir, rabi Jehuda i rabi Szimon:

„Jeśli sędziowie wydali [nieświadomie błędną] decyzję<sup>72</sup>, a cała społeczność lub jej większość<sup>73</sup> postąpiła według ich słów<sup>74</sup>, to powinni<sup>75</sup> złożyć<sup>76</sup> w ofierze wołu, a w [przypadku] bałwochwalstwa przyprowadzić<sup>77</sup> wołu i kozła<sup>78</sup> – słowa rabiego Meira<sup>79</sup>. Rabi Jehuda zaś twierdzi<sup>80</sup>: Dwanaście plemion składa dwanaście wołów, a w [przypadku] bałwochwalstwa przyprowadzają dwanaście wołów i dwanaście kozłów<sup>81</sup>. Rabi Szimon mówi: Trzyście wołów, a w [przypadku] bałwochwalstwa trzyście wołów i trzyście kozłów: po [jednym] wole i kozle od każdego plemienia oraz wół i kozioł od sądu<sup>82</sup>. Jeśli sąd wydał [nieświadomie błędną] decyzję, a [następnie] siedem plemion<sup>83</sup> lub ich większość<sup>84</sup> postąpiło według ich

---

przekładzie spójnik ‘lub’ zamiast ‘i’.

<sup>69</sup> W tekście oryginalnym l.mn. *asu* – dosł. ‘uczynili’, ‘postąpili’.

<sup>70</sup> Wiedząc, że sąd się pomylił.

<sup>71</sup> W tym przypadku nie składa się publicznej ofiary, ponieważ społeczność nie postąpiła według opinii sądu, a każdy z jej członków działał świadomie. Dlatego sąd nie musi składać tej ofiary, a członkom społeczności nie wolno tego uczynić, ponieważ ofiarę składają tylko ci, którzy popełnili błąd nieświadomie.

<sup>72</sup> Zezwalając na to, co było zabronione.

<sup>73</sup> Hebr. *ruban* – dosł. ‘ich większość’.

<sup>74</sup> Opierając się na decyzji sądu.

<sup>75</sup> Sąd powinien złożyć wołu jako ofiarę publiczną, por. Kpł 4,14.

<sup>76</sup> Hebr. *mewiin* – dosł. ‘przynoszą’, ‘przyprowadzają’.

<sup>77</sup> Jw.

<sup>78</sup> W przypadku, gdy sąd przez nieuwagę zezwolił na rzecz zabronioną ze względu na bałwochwalstwo, jego członkowie powinni złożyć wołu jako ofiarę całopalną i kozła jako ofiarę przebłagalną za grzech.

<sup>79</sup> Rabi Meir obowiązkiem złożenia wymaganych ofiar obarcza sąd, podczas gdy Tora zobowiązuje do tego całą społeczność, por. Lb 15,24.

<sup>80</sup> Hebr. *omer* – dosł. ‘mówi’.

<sup>81</sup> Ponieważ to społeczeństwo stanowi zgromadzenie i to oni, a nie sąd, ponoszą odpowiedzialność zdaniem rabiego Jehudy, por. Rdz 48,4; 2Krn 20,5.

<sup>82</sup> Według rabiego Szimona sąd niezależnie od społeczności powinien złożyć własną ofiarę od siebie.

<sup>83</sup> Siedem stanowi więcej niż połowę z dwunastu plemion, nawet gdyby stanowiły mniej niż połowę całego Zgromadzenia Izraela.

<sup>84</sup> Hebr. *ruban* – dosł. ‘ich większość’ jedni odnoszą do tych plemion, inni interpretatorzy do całego Izraela.

opinii<sup>85</sup>, to składają<sup>86</sup> wołu, a w [przypadku] bałwochwalstwa przyprowadzają wołu i kozła – słowa rabiego Meira. Rabi Jehuda zaś mówi: Siedem plemion, które zgrzeszyło, przyprowadza siedem wołów, a pozostałe plemiona, które nie zgrzeszyły, składają<sup>87</sup> na swych rękach [jednego] wołu, ponieważ także ci, którzy nie zgrzeszyli, składają ofiarę za grzeszników. Rabi Szimon<sup>88</sup> mówi: [Składają] osiem wołów, a w [przypadku] bałwochwalstwa osiem wołów i osiem kozłów: wół i kozioł od każdego plemienia oraz wół i kozioł od sądu. Jeśli sędziowie jednego z plemion wydali [nieświadomie błędną] decyzję i to plemię postąpiło według ich opinii, to [tylko] to plemię jest odpowiedzialne, a wszystkie pozostałe plemiona są zwolnione<sup>89</sup> – słowa rabiego Jehudy. Mędrcy<sup>90</sup> zaś mówią: Stają się winnymi wyłącznie na [mocy] orzeczenia Sądu Najwyższego, jak napisano<sup>91</sup>: ‘Jeśli całe Zgromadzenie Izraela pomyli się [przez nieuwagę]’<sup>92</sup>, a nie społeczność tego plemienia.” (1,5)

Rozdział drugi podaje pouczenia w przypadku namaszczonego kapłana, który podjął decyzję nieświadomie. Podstawę rozważań dla trzech pierwszych lekcji tego rozdziału stanowi opinia zamykająca pierwszą misznę, mówiąca że decyzja namaszczonego kapłana, którą wydał dla siebie, jest jak decyzja sądu skierowana do ludu. Jest jednak pewna różnica. Jeśli lud nieświadomie złamie przykazanie na podstawie rozmyślnej, lecz niewłaściwej decyzji sądu, to nie składa ofiary publicznej z wołu, natomiast każdy, kto nieświadomie łamie przykazanie indywidualnie, jest zobowiązany do złożenia ofiary przebłagalnej za grzech i musi przyprowadzić owcę lub kozę (Hor 1,4). Namaszczony kapłan zaś, jeśli rozmyślnie podejmie błędną decyzję względem siebie, ale uczyni to niechcąc, to jest zwolniony ze składania jakiegokolwiek ofiary. Wyjaśnienie stanowi tu Kpł 4,27, gdzie jest napisane: *weimnefeszech achat techeta wiszgaga meam haarec*, co można by przetłumaczyć: ‘jeśli przez pomyłkę zgrzeszy jedna osoba spośród prostego ludu’ (dosł. ‘ludu ziemi’), co wyłącza namaszczonego kapłana czy arcykapłana. Mędrcy odnoszą do arcykapłana werset

<sup>85</sup> Hebr. *al pihem* – dosł. ‘według ich ust’.

<sup>86</sup> Hebr. *mewiin* – dosł. ‘przynoszą’, ‘przyprowadzają’, co zdaniem rabiego Meira odnosi się do sądu, który powinien złożyć odpowiednie ofiary.

<sup>87</sup> Hebr. *mewiin* – dosł. ‘przynoszą’, ‘przyprowadzają’. Według rabiego Jehudy każde plemię, które nie zgrzeszyło, składa w ofierze wołu za tych, którzy zgrzeszyli, czyli razem ofiarują dwanaście wołów, po jednym od każdego plemienia.

<sup>88</sup> Rabi Szimon różni się w swej opinii od rabiego Jehudy i zwalnia ze składania ofiar plemiona, które nie zgrzeszyły. Obarcza za to odpowiedzialnością sąd, który powinien złożyć w ofierze jednego wołu. Halachę ustalono zgodnie z opinią rabiego Jehudy.

<sup>89</sup> Ponieważ to jedno plemię nie stanowi ani większości plemion, ani większości ludu Izraela i to na nim spoczywa odpowiedzialność.

<sup>90</sup> Mędrcy twierdzą, że warunkiem koniecznym dla poniesienia odpowiedzialności jest wydana nieświadomie błędna decyzja Sanhedrynu poparta nieświadomym i błędnym działaniem większości Izraela lub większości plemion. Halachę ustalono na podstawie tej opinii.

<sup>91</sup> Hebr. *szeneemar* – ‘gdyż powiedziano’.

<sup>92</sup> Kpł 4,13.

Tory: ‘Jeśli namaszczony kapłan zgrzeszy [ściągnając] winę na lud, to za swój grzech, który popełnił, złoży Panu wołu jako ofiarę przebłagalną, młodego cielca bez skazy’ (Kpł 4,3). Przypomnijmy, że za takie rozmyślne działanie groziła kara wytopienia *karet*, a za czyn przez nieuwagę należało złożyć ofiarę przebłagalną za grzech. Jeśli arcykapłan zgrzeszył działając według własnej decyzji, to powinien złożyć w ofierze wołu, który jest nazywany dalej *par hamaszi ‘ach* – ‘wół namaszczonego’ (Hor 3,6) albo *par haba al kol hamicwot* – ‘wół złożony za wszystkie [przekroczenia] przykazań’ (Hor 3,4). Gemara wyjaśnia, że skoro arcykapłana upodobniono do społeczeństwa, to podobnie do ludu nie obowiązuje go składanie ofiary, tzn. nie musi przyprowadzić wołu na ofiarę:

„Namaszczony kapłan<sup>93</sup> podjął dla siebie decyzję<sup>94</sup> [o złamaniu któregoś z przykazań Tory], jeśli zrobił to nieświadomie i postąpił nieświadomie<sup>95</sup>, to musi przyprowadzić wołu<sup>96</sup>. Jeśli przyzwolił [sobie na to] nieświadomie, ale postąpił rozmyślnie<sup>97</sup> lub przyzwolił [sobie na to] rozmyślnie, ale postąpił przez nieuwagę<sup>98</sup>, to jest zwolniony<sup>99</sup>, ponieważ decyzja namaszczonego kapłana [wydana] dla siebie jest jak decyzja sądu dla społeczeństwa<sup>100</sup>.” (2,1)

Kolejna miszna kontynuuje tematykę błędnej decyzji wydanej przez arcykapłana i rozróżnia dwie sytuacje: samodzielnej decyzji arcykapłana oraz jego decyzji podjętej wraz z Sanhedrynem:

„Jeśli sam podjął<sup>101</sup> decyzję i sam [tak] postąpił<sup>102</sup>, to [też] sam odpokutuje<sup>103</sup>. Jeśli podjął decyzję wraz ze społecznością<sup>104</sup> i postąpił [tak] wraz ze społecznością<sup>105</sup>,

<sup>93</sup> Hebr. *kohen maszi ‘ach* – dosł. ‘namaszczony kapłan’ należy odnieść do arcykapłana, por. Kpł 4,3.

<sup>94</sup> Zezwolił sobie na działanie, za które ktoś inny podlegałby karze wytopienia *karet*, jeśli uczyniłby to rozmyślnie lub jeśli to uczynił przez nieuwagę, musiałyby złożyć ofiarę przebłagalną za grzech.

<sup>95</sup> Pomylił się przy podejmowaniu decyzji i według niej postąpił. To przypomina sytuację, w której sąd wydał mylną decyzję, co przywiodło lud do błędnego działania.

<sup>96</sup> Na ofiarę przebłagalną za grzech, por. Kpł 4,3.

<sup>97</sup> Pomylił się nieopacznie przy wydaniu opinii, ale postąpił świadomie.

<sup>98</sup> Zezwolił sobie na działanie mając świadomość, że jest to zabronione, ale w momencie działania uczynił to nieświadomie, myśląc, że to jest dozwolone.

<sup>99</sup> Ze składania jakiegokolwiek ofiary.

<sup>100</sup> Zarówno decyzja jak i czyn musiałyby być błędne, żeby można było mówić o karze i odpowiedzialności.

<sup>101</sup> Arcykapłan podjął błędną decyzję zezwalając sobie na to, co było zabronione.

<sup>102</sup> Postąpił błędnie na podstawie mylnej decyzji.

<sup>103</sup> Złoży w ofierze wołu, por. Hor 2,1.

<sup>104</sup> Hebr. *cibur* – dosł. ‘społeczeństwo, społeczność, publiczność, towarzystwo, gromada, ogół, gmina’. Tutaj chodzi o Sanhedryn i sytuację, w której arcykapłan pomylił się w decyzji razem z Sanhedrynem, tzn. zezwolili na coś, co było zabronione.

<sup>105</sup> Opierając się na wcześniejszej błędnej decyzji. Tutaj wyraz *cibur* oznacza społeczność, która postąpiła błędnie wskutek mylnej decyzji arcykapłana i Sanhedrynu.

to odpokutuje [razem] ze społecznością<sup>106</sup>, ponieważ sąd ponosi odpowiedzialność dopiero wtedy, gdy postanowi uchylić część i zatrzymać część [przykazania]<sup>107</sup>. Podobnie jest z namaszczonego [arcykapłanem]<sup>108</sup>. A w przypadku bałwochwalstwa [nie ponoszą winy]<sup>109</sup>, dopóki nie unieważnią części i nie zachowają części [przykazania].” (2,2)

Ta miszna podaje więcej podobieństw w odpowiedzialności za błędne orzekanie między sądem i arcykapłanem:

„Ponoszą odpowiedzialność<sup>110</sup> tylko wówczas, gdy sprawa jest ukryta, a czyn nieumyślny<sup>111</sup>. To samo odnosi się do namaszczonego [arcykapłana]<sup>112</sup>. Tak samo też w przypadku bałwochwalstwa są zobowiązani tylko wtedy, gdy sprawa jest ukryta, a czyn nieumyślny<sup>113</sup>. Sąd nie jest zobowiązany<sup>114</sup>, zanim nie orzeknie w sprawie, za której świadome popełnienie [grozi] kara wytępienia *karet*, a za nieświadome [należy złożyć] ofiarę przebłagalną za grzech<sup>115</sup>. To samo odnosi się do namaszczonego [arcykapłana]<sup>116</sup>. Tak samo też w przypadku bałwochwalstwa<sup>117</sup>, jeśli orzekną w sprawie, za której świadome wykonanie [grozi] kara wytępienia *karet*, a za nieświadome [należy złożyć] ofiarę przebłagalną za grzech<sup>118</sup>.” (2,3)

Czwarta miszna drugiego rozdziału wymienia inne rodzaje przekroczenia prawa, dozwolone omyłkowo przez sąd, za które nie składa się ofiary publicznej. Porusza się tu także zagadnienie ofiary przebłagalnej za wątpliwą winę (*aszam taluj*) szczególnie w odniesieniu do Świątyni lub kobiety w czasie menstruacji (*nida*):

<sup>106</sup> Przez złożenie wołu jako ofiary publicznej. Tutaj arcykapłan sprawia, że ta ofiara zostanie złożona, nie musi składać jej osobiście i od siebie.

<sup>107</sup> Por. Hor 1,3.

<sup>108</sup> Nie odpowiada za swoją decyzję, dopóki (podobnie do sądu) nie uchyli części i nie zachowa reszty przykazania.

<sup>109</sup> Ani Sanhedryn, ani arcykapłan nie ponoszą winy, dopóki nie unieważnią części przykazania zabraniającego bałwochwalstwa zachowując przy tym resztę przykazania, por. Hor 1,3; 2,6.

<sup>110</sup> Sędziowie ponoszą odpowiedzialność za doprowadzenie do złamania przykazania, sąd jest odpowiedzialny za złożenie wołu jako ofiary publicznej.

<sup>111</sup> Por. Kpł 4,13; Hor 1,5.

<sup>112</sup> Arcykapłan namaszczoney olejem nie ma obowiązku przyprowadzania wołu w razie pomyłki, chyba że nierozważnie zezwoli sobie na coś, co jest zabronione, a następnie bezmyślnie to wykona, por. poprzednie miszny.

<sup>113</sup> Powinny być spełnione obydwa warunki, tzn. błędna decyzja i działanie muszą być nieświadome.

<sup>114</sup> Do złożenia wołu jako ofiary publicznej.

<sup>115</sup> Jeśli ktoś świadomie złamie przykazanie, podlega karze wytępienia *karet*, za nieświadome sprzeniewierzenie się należało złożyć ofiarę przebłagalną za grzech.

<sup>116</sup> Namaszczoney arcykapłan nie musiał składać ofiary z wołu, dopóki nie wydał decyzji, której świadome wykonanie skutkowało karą wytępienia *karet*, a nieświadome złożeniem ofiary przebłagalnej za grzech.

<sup>117</sup> Ani sąd, ani namaszczoney arcykapłan nie musiał składać ofiary z wołu w przypadku pomyłki, dopóki nie wydali błędnej decyzji w sprawie, za której świadome wykonanie groziła kara wytępienia *karet*, a za nieświadome złożenie ofiary przebłagalnej za grzech.

<sup>118</sup> Por. Ker 1,1-2.

„Nie zobowiązuje się [sądu do złożenia ofiary<sup>119</sup> w przypadku nieświadomie podjętej decyzji łamiącej] nakaz<sup>120</sup> lub zakaz<sup>121</sup> dotyczący Świątyni<sup>122</sup>, nie muszą też składać ofiary<sup>123</sup> prześlągalnej za wątpliwą winę<sup>124</sup> odnoszącą się do nakazu lub zakazu dotyczącego Świątyni. Są<sup>125</sup> jednak zobowiązani [do złożenia ofiary<sup>126</sup> w przypadku nieświadomie podjętej decyzji łamiącej] nakaz lub zakaz dotyczący miesiączkującej<sup>127</sup>, jak też do przyniesienia ofiary prześlągalnej za wątpliwą winę odnoszącą się do nakazu lub zakazu dotyczącego menstruacji<sup>128</sup>. Jakie to jest przykazanie pozytywne<sup>129</sup> dotyczące menstruacji? Odłącz się od miesiączkującej!<sup>130</sup> A jakie to jest przykazanie negatywne<sup>131</sup>? Nie zbliżaj się do miesiączkującej!<sup>132</sup>” (2,4)

Poprzednia miszna omawiała rodzaje przekroczenia prawa dozwolone omyłkowo przez sąd. Stwierdzono tam, że sąd nie jest zobowiązany do złożenia ofiary publicznej, jeśli zezwolił omyłkowo na uczynienie czegoś, za co należało złożyć

<sup>119</sup> Sąd nie ma obowiązku składania wołu jako ofiary publicznej.

<sup>120</sup> Przykazanie pozytywne *ase* – ‘uczynić’.

<sup>121</sup> Przykazanie negatywne *lo taase* – ‘nie będziesz czynił’. Więcej na ten temat R. Marcinkowski, *Paradygmaty*, s. 189.

<sup>122</sup> Jeśli np. sąd przez pomyłkę zezwoli wejść na teren świątynny osobie nieczystej rytualnie lub ktoś skalał się tam nieczystością, to musi natychmiast opuścić dziedziniec najkrótszą drogą, a sąd zezwolił mu na dłuższą drogę wyjścia, por. Lb 5,2-3; Albeck IV 397; Kehati, Hor 2,4.

<sup>123</sup> Sąd nie ma obowiązku składania ofiary, jeśli wskutek jego błędnej decyzji ktoś nieświadomie popełni wątpliwy grzech, a ten, kto tak nieświadomie uczyni, nie musi składać ofiary prześlągalnej za wątpliwą winę (*aszam taluj*), por. Kpł 5,17-18; Albeck IV 398-399; Kehati, Hor 2,4.

<sup>124</sup> Hebr. *aszam taluj* oznacza ofiarę prześlągalną za wątpliwą winę. Jeśli np. ktoś miał przed sobą dwa produkty: jeden dozwolony, a drugi zabroniony i po posiłku nabrał wątpliwości, czy przez pomyłkę nie skosztował tego, co było zabronione. Ta miszna uczy, że pojedyncza osoba nie składa ofiary prześlągalnej za wątpliwą winę dotyczącą złamania zarówno nakazu jak i zakazu, jeśli dotyczy to Świątyni. Z powodu skalania Świątyni lub rzeczy dla niej poświęconych nie składa się ofiary prześlągalnej za grzech (*chatat*), ale wyłącznie szacunkową ofiarę pokutną (*korban ole wejored*), nazywaną tak, ponieważ nie ma tu ustalonej wartości ofiary, a rośnie ona lub opada w zależności od oceny pokutującego, por. Kpł 5,6; Szewu 1,2; Hor 2,7.

<sup>125</sup> Sąd, który się pomylił w decyzji.

<sup>126</sup> Sąd jest w tym przypadku zobowiązany do złożenia wołu jako ofiary publicznej.

<sup>127</sup> Za świadome działanie grozi kara wytępienia *karet*, a za nieświadome należy złożyć ofiarę prześlągalną za grzech (*chatat*).

<sup>128</sup> Jeśli ktoś ma wątpliwość, czy wypełnił należycie nakaz lub zakaz dotyczący menstruacji, to powinien złożyć ofiarę prześlągalną za wątpliwą winę, ponieważ za pewne złamanie przykazania powinien złożyć ofiarę prześlągalną za grzech (*chatat*).

<sup>129</sup> Czyli nakaz.

<sup>130</sup> Jeśli sąd pomylił się w sprawie relacji intymnej mężczyzny z kobietą, która podczas stosunku informuje go, że jest nieczysta, wtedy sąd powinien złożyć publiczną ofiarę, a każdy, kto ma wątpliwość, czy ponosi winę, powinien w tej sytuacji złożyć ofiarę prześlągalną za wątpliwą winę. Szczegółowe wyjaśnienie w Szewu 2,4.

<sup>131</sup> Czyli zakaz.

<sup>132</sup> Zgodnie z Torą: ‘Nie będziesz się zbliżał do kobiety podczas jej miesięcznej nieczystości, żeby odsłonić jej nagość’ (Kpł 18,19).

szacunkową ofiarę pokutną (*korban ole wejored*). Ta lekcja wymienia następujące rodzaje wykroczeń, za które składano tę ofiarę: 1) zeznawanie pod przysięgą nazywane tu ‘słuchaniem zaklęcia’ (Kpł 5,1; Szewu 4,1-3), 2) wypowiedzenie przysięgi (Kpł 5,4; Szewu 3,7), 3) nieczystość rytualna w odniesieniu do Świątyni lub rzeczy poświęconych dla niej (Kpł 5,2-3; Szewu 2,1). Za nieumyślne zezwolenie na wykonanie powyższych wykroczeń sąd nie musiał składać ofiary publicznej, gdyż za tego rodzaju złamanie prawa nie składano ofiary przebłagalnej za grzech, a wspomnianą wyżej szacunkową ofiarę pokutną (*korban ole wejored*):

„Nie ponoszą<sup>133</sup> odpowiedzialności z powodu [nieświadomego przekroczenia prawa dotyczącego] usłyszenia zaklęcia<sup>134</sup>, [lekkomyślnie] wyrażonej wargami [przysięgi]<sup>135</sup>, czy skalania Świątyni lub rzeczy [dla niej] poświęconych<sup>136</sup>. Podobnie też możnowładca<sup>137</sup> – słowa rabiego Jose Haglili. Rabi Akiwa [zaś] mówi: Możnowładca ponosi odpowiedzialność we wszystkich tych<sup>138</sup> sprawach<sup>139</sup> z wyjątkiem usłyszanego zaklęcia<sup>140</sup>, ponieważ król nie sędzi ani też nie jest sądzony<sup>141</sup>, nie świadczy ani też nie świadczy się w jego sprawie.” (2,5)

Ta miszna omawia rodzaje ofiar ze zwierząt w przypadku nieświadomego przekroczenia przykazania:

„[Z powodu nieświadomego przekroczenia] wszelkiego przykazania<sup>142</sup> Tory, dla którego karą za bezmyślne przekroczenie jest wytępienie, a za nieświadome

<sup>133</sup> Sąd nie musi składać ofiary publicznej.

<sup>134</sup> Hebr. *szmi'at hakol* – dosł. ‘słuchanie głosu’. Chodzi tu o zaklinanie się podczas świadczenia o czymś. Według Tory mowa tu o przemilczeniu widzianego przestępstwa lub o fałszywym świadectwie, por. Kpł 5,1; Szewu 4,2-3.

<sup>135</sup> Hebr. *bituj sfatajim* – dosł. ‘wyrażenie wargami’. Mowa tu o słownym wypowiedzeniu przysięgi, np. że ktoś nie będzie postępował w określony sposób, a następnie tak postępował (Szewu 3,7). Sąd zaś nierozważnie zignorował moc wypowiedzianego słowa.

<sup>136</sup> Sąd nieopatrznie zezwolił osobie rytualnie nieczystej wejść na dziedziniec świątynny lub spożyć coś, co dozwolone było do spożywania tylko w stanie rytualnej czystości. Jak to już wyżej zaznaczono, z powodu nieumyślnego zezwolenia na te zabronione czynności sąd nie musiał składać ofiary publicznej, a tych, którzy to bezmyślnie uczynili, traktowano jakby zrobili to indywidualnie i zobowiązywano ich do złożenia szacunkowej ofiary pokutnej (*korban ole wejored*).

<sup>137</sup> Hebr. *nasi* – dosł. ‘książę’. Chodzi tu o kogoś sprawującego władzę, jeśli pomylił się w którejś ze wspomnianych spraw, podobnie do sądu, był zwolniony ze składania ofiary. Wprawdzie Tora naczelnikowi rodu, który przez pomyłkę przestąpi jedno z przykazań Pana, nakazuje złożyć ofiarę (Kpł 4,22-26), jednak Miszna w takiej sytuacji zwalnia ze składania ofiary możnowładcę, w którym widzi króla, por. Hor 3,3.

<sup>138</sup> Hebr. *bechulan* – dosł. ‘w nich wszystkich’.

<sup>139</sup> Zdaniem rabiego Akiwy powinien złożyć szacunkową ofiarę pokutną.

<sup>140</sup> Jesliby zeznał fałszywie, że nie może poświadczyć, gdyż nie zna sprawy, to i tak jest zwolniony ze złożenia ofiary, ponieważ król nie miał obowiązku świadczenia, por. Sanh 2,2.

<sup>141</sup> Hebr. *welo danim oto* – dosł. ‘i nie sędzi się go’.

<sup>142</sup> W oryginale l.mn. *micwot*.

przekroczenie ofiara przebłągalna za grzech<sup>143</sup>, pojedynczy [człowiek] powinien złożyć owcę lub kozę<sup>144</sup>, naczelnik [rodu] koziołka<sup>145</sup>, a namaszczoney [arcykapłan] i sąd<sup>146</sup> przyprowadzą wołu<sup>147</sup>. Jeśli dotyczyłoby to bałwochwalstwa, to pojedynczy [człowiek], naczelnik [rodu] i namaszczoney [arcykapłan] przyprowadzą kozę<sup>148</sup>, a sąd<sup>149</sup> wołu i kozła<sup>150</sup>: wołu na ofiarę całopalną, a kozła na ofiarę przebłągalną za grzech.” (2,6)

Poprzednia miszna wskazała różne rodzaje składanych ofiar za przekroczenie prawa niechący. Ta lekcja zajmuje się odpowiedzialnością osoby indywidualnej, kogoś rządzącego (naczelnik rodu, król), namaszczonego arcykapłana i sądu w kontekście ofiary przebłągalnej za wątpliwą winę, ofiary za pewną winę, do której doszło przez nieuwagę oraz szacunkowej ofiary pokutnej, którą składano, gdy doszło do skalania Świątyni lub rzeczy dla niej poświęconych:

„Pojedynczy [człowiek] i naczelnik [rodu mogą składać] ofiarę przebłągalną za wątpliwą winę<sup>151</sup>, ale namaszczoney [arcykapłan] i sąd są [z niej] wyłączeni<sup>152</sup>. Pojedynczy [człowiek], naczelnik [rodu] i namaszczoney [arcykapłan mogą składać] ofiarę przebłągalną za winę popełnioną przez nieuwagę<sup>153</sup>, ale sąd jest [z niej]

<sup>143</sup> Por. Hor 2,3.

<sup>144</sup> Kpł 4,27-28.32.

<sup>145</sup> Zgodnie z Kpł 4,23.

<sup>146</sup> Którzy popełnili błąd w wyjaśnianiu tych przykazań.

<sup>147</sup> Por. Hor 1,5; 2,1.

<sup>148</sup> Jednoroczną kozę, por. Lb 15,27.29.

<sup>149</sup> Sąd pomylił się w swym orzeczeniu i niechący zezwolił na czyn bałwochwalczy, a lud to wykonał.

<sup>150</sup> Por. Hor 2,1; 2,5.

<sup>151</sup> Hebr. *aszam taluj* – dosł. ‘wina zawieszona’, tu oznacza ofiarę przebłągalną za wątpliwą winę. Pojedynczy człowiek, także rządzący, powinien złożyć tę ofiarę, jeśli istnieje wątpliwość czy przekroczył przykazanie świadomie, co skutkuje karą wytepienia *karet*, czy też niechący, por. Kpł 5,17; Hor 2,4.

<sup>152</sup> Sąd, który miał wątpliwość, czy wydał mylną decyzję, a następnie lud postąpił zgodnie z nią, był wyłączony ze składania powyższej ofiary, gdyż zgodnie z Kpł 4,14 sąd był odpowiedzialny tylko wówczas, gdy ‘sprawa wyszła na jaw’. Arcykapłan jest w tej sytuacji jak sąd i odpowiada tylko w przypadku mylnej decyzji, którą wydał niechący.

<sup>153</sup> Hebr. *aszam wadaj* – dosł. ‘wina pewna’, tu oznacza ofiarę przebłągalną za winę pewną popełnioną przez nieuwagę. Te ofiary składano w pięciu przypadkach niewątpliwego przekroczenia któregoś z przykazań: 1) grabież – jeśli ktoś np. wyparł się, że wziął od bliźniego coś na przechowanie lub wziął jako zastaw, albo też ukradł lub znalazł i przysiągł fałszywie, a ostatecznie się do tego przyznał (Kpł 5,21-25); 2) bezprawne użycie lub przywłaszczenie sobie rzeczy poświęconych Panu (Kpł 5,14-15); 3) niewolnica przeznaczona dla innego mężczyzny (hebrajskiego niewolnika), jeśli spółkował z na wpół uwolnioną niewolnicą (jeden z jej dwóch panów przyznał jej wolność, Kpł 19,20-24); 4) nazarejczyk, jeśli stał się nieczysty podczas swojego nazireatu. Po oczyszczeniu powinien złożyć ofiarę za winę i odbyć ślubowany okres nazireatu od początku (Lb 6,9-12, tę sytuację rozważa traktat Miszny *Nazir*); 5) trędowaty może złożyć ofiarę po wyleczeniu z trądu, oczyszczeniu i kwarantannie, por. Kpł 5,14-17; 6,1-7; 14,12; 19,20-22; Lb 6,12; Zew 5,5; Hor 2,4; Albeck IV 399; Kehati, Hor 2,7.

wyłaczony<sup>154</sup>. Sąd jest wyłączony w przypadku głosu zaklania<sup>155</sup>, wypowiedzianej przysięgi oraz splugawienia Świątyni lub rzeczy świętych<sup>156</sup>, ale pojedynczy [człowiek], naczelnik [rodu] i namaszczony [arcykapłan] podlegają [temu prawu]<sup>157</sup>, jednak nie obowiązuje ono arcykapłana w przypadku skalania Świątyni lub rzeczy świętych – słowa rabiego Szimona<sup>158</sup>. A co oni składają<sup>159</sup>? Szacunkową ofiarę pokutną<sup>160</sup>. Rabi Eliezer mówi: Naczelnik [rodu] ofiaruje koziołka<sup>161</sup>.” (2,7)

Rozdział trzeci rozważa sankcje prawne w przypadku namaszczonego arcykapłana, który zgrzeszył. Pierwsza miszna tego rozdziału rozważa sytuacje, w których namaszczony arcykapłan albo rządzący utracili swoją funkcję, ale przed opuszczeniem stanowiska zgrzeszyli<sup>162</sup>:

„Jeśli namaszczony [arcykapłan] zgrzeszył<sup>163</sup>, a następnie utracił godność [arcykapłana]<sup>164</sup>; i podobnie też rządzący, który zgrzeszył<sup>165</sup>, a następnie opuścił swój urząd<sup>166</sup> – namaszczony [arcykapłan musi nadal] przyprowadzić wołu, a rządzący ofiaruje<sup>167</sup> koziołka<sup>168</sup>.” (3,1)

<sup>154</sup> Jeśli wydano przeciwną decyzję w jednym z powyższych przypadków, a lud postąpił według niej, to sędziowie są zwolnieni z obowiązku składania tej ofiary, ponieważ sąd odpowiada jedynie w przypadku świadomego przekroczenia przykazania zagrożonego karą wytępienia *karet*, co nie obejmuje przypadków łamania prawa skutkujących składaniem ofiary przebłagalnej za winę, a mylnie decyzje sądu w tych sprawach nakładające obowiązek składania powyższej ofiary nie dotyczą sądu.

<sup>155</sup> Por. Hor 2,5.

<sup>156</sup> Sąd jest zobowiązany jedynie do złożenia ofiary publicznej za przekroczenia prawa skutkujące karą wytępienia *karet*, jeśli uczyniono to świadomie lub do złożenia zwykłej ofiary przebłagalnej za grzech, jeśli do złamania prawa doszło nieświadomie, por. Hor 2,4-5; Albeck, tamże; Kehati, tamże.

<sup>157</sup> Ponieważ traktuje się ich jako pojedyncze osoby.

<sup>158</sup> Który oparł swoją opinię na Lb 19,20.

<sup>159</sup> Hebr. *mewiin* – dosł. ‘przynoszą’.

<sup>160</sup> *Korban ole wejored* – dosł. ‘ofiara rosnąca i opadająca’. W drugiej misznie tego rozdziału wyjaśniono, że w przypadku skalania Świątyni lub rzeczy dla niej poświęconych nie składano ofiary przebłagalnej za grzech *chatat*, ale wyłącznie szacunkową ofiarę pokutną *korban ole wejored* – ‘ofiara rosnąca i opadająca’, nazywaną tak, ponieważ nie ma ustalonej wartości, a rośnie ona lub opada w zależności od oceny pokutującego, por. Szewu 1,2; Hor 2,4.

<sup>161</sup> Kpł 4,23.

<sup>162</sup> Por. Hor 2,1.

<sup>163</sup> Pozwolił sobie na coś, co popełnione świadomie skutkuje kara wytępienia *karet*, a jeśli nieświadomie, pociąga za sobą złożenie ofiary przebłagalnej za grzech, a następnie postąpił według własnej decyzji.

<sup>164</sup> Zanim złożył swoją ofiarę przebłagalną za grzech.

<sup>165</sup> Dopuścił się przewinienia, za które należy złożyć koziołka.

<sup>166</sup> Został usunięty z urzędu, zanim złożył ofiarę pokutną.

<sup>167</sup> Hebr. *mewi* – dosł. ‘przynosi’.

<sup>168</sup> Ponieważ to czas popełnienia przewinienia określa rodzaj składanej ofiary. Co prawda namaszczony kapłan zawsze składa ofiarę z wołu, nawet jeśliby zgrzeszył po utracie godności arcykapłana (por. następną misznę). Prawo dotyczące namaszczonego kapłana zostało tu przytoczone dla porównania z prawem odnoszącym się do rządzącego, który składa koziołka tylko wtedy, gdy zgrzeszył przed usunięciem go z urzędu.



Ta miszna rozważa przypadki przewinień namaszczonego kapłana i rządzącego po opuszczeniu wysokiej godności:

„Jeśli namaszczony [arcykapłan] utracił swoje stanowisko, a potem zgrzeszył<sup>169</sup>, i podobnie też rządzący, który opuścił swój urząd, a następnie zgrzeszył – namaszczony [arcykapłan musi nadal] przyprowadzić wołu<sup>170</sup>, a [były] rządzący jest [traktowany] jak jeden z ludu<sup>171</sup>.” (3,2)

Ta miszna kontynuuje zagadnienie dotyczące przewinień namaszczonego kapłana i rządzącego. Tym razem rozważa się przypadek ich przewinienia przed mianowaniem:

„Jeśli zgrzeszyli, zanim zostali powołani i dopiero potem zostali mianowani<sup>172</sup>, to są [traktowani, każdy z nich] jak jeden z ludu<sup>173</sup>. Rabi Szimon mówi: Jeśli dowiedzieli się o tym<sup>174</sup>, zanim zostali mianowani, to są zobowiązani [złożyć ofiarę jak jeden z ludu], ale jeśli po ich mianowaniu<sup>175</sup>, to są zwolnieni<sup>176</sup>. A kim jest rządzący<sup>177</sup>? Jest nim król, gdyż powiedziano: ‘...przekroczy jedno z przykazań Pana Boga swego’<sup>178</sup> – rządzący, gdyż nie ma nad nim nikogo<sup>179</sup> prócz jego Pana [i] Boga.” (3,3)

Ta miszna określa, kogo uznaje się za namaszczonego i odnosi się do terminu *masziach*, który oznacza ‘namaszczony’, ‘pomazany’, ale też ‘Pomazaniec’, ‘Mesjasz’:

<sup>169</sup> Powinien złożyć w ofierze wołu, mimo iż nie pełni już funkcji kapłańskich w Świątyni, to jednak nadal zachowuje świętość. Dlatego jeśli zgrzeszy, to składa w ofierze wołu, jakby nadal pełnił funkcję kapłana, por. Hor 3,4.

<sup>170</sup> Jak to wyżej wyjaśniono.

<sup>171</sup> Hebr. *hedjot* – dosł. ‘prostak, laik, nieuk’. Powinien złożyć w ofierze owcę lub kozę, por. Kpł 3,7.12; 4,22-23.

<sup>172</sup> Zostali mianowani po zgrzeszeniu, a przed złożeniem ofiar.

<sup>173</sup> Jak już wcześniej wyjaśniano, to czas popełnienia przewinienia określa rodzaj składanej ofiary (Hor 3,1), a obaj byli wówczas zwykłymi ludźmi.

<sup>174</sup> O możliwości popełnienia grzechu.

<sup>175</sup> Jeśli dotarło do nich już po ich mianowaniu, że mogli popełnić grzech.

<sup>176</sup> Są zwolnieni ze składania ofiar, gdyż rabi Szimon twierdzi, że do określenia ich winy konieczne są dwa czynniki: grzech i ostrzeżenie lub powiadomienie o nim. Zgodnie z tą opinią rabiego Szimona rządzący, który zgrzeszył, a następnie został pozbawiony urzędu, jeśli został ostrzeżony o swoim przewinieniu po opuszczeniu stanowiska, to nie powinien składać koziołka, jak to ustalono w pierwszej misznie tego rozdziału, gdyż ostrzeżenie i przewinienie powinny być w tym samym czasie, w którym sprawca podlegał obowiązkowi złożenia konkretnej ofiary. W tym przypadku musiałby być rządzącym podczas przewinienia i ostrzeżenia go o tym, a ten drugi warunek nastąpił już po opuszczeniu przez niego zajmowanego stanowiska.

<sup>177</sup> To ktoś, kogo ofiara różni się od ofiary zwykłego człowieka.

<sup>178</sup> Kpł 4,22.

<sup>179</sup> Nie ma innego zwierzchnika prócz Boga.

„A kto to jest namaszczony?<sup>180</sup> [Ktoś wyniesiony do godności arcykapłana przez] pomazanie<sup>181</sup> olejem namaszczenia, a nie wielością szat<sup>182</sup>. Kapłan pomazany olejem namaszczenia od [wyniesionego do tej godności przez nałożenie] wielu szat różni się jedynie wołu<sup>183</sup> składanym za każde [nieświadome przekroczenie któregoś z] przykazań<sup>184</sup>. Czynny<sup>185</sup> zaś kapłan od tego, który utracił [swą funkcję kapłańską] różni się jedynie wołu<sup>186</sup> ofiarowanym w Dzień Pojednania<sup>187</sup> i jedną dziesiątą *efy*<sup>188</sup>. Obaj są sobie równi względem służby w Dzień Pojednania i obaj podlegają nakazowi [poślubienia] dziewicy<sup>189</sup>, a zabrania się im [poślubić] wdowę<sup>190</sup>. Nie narażą się też na nieczystość z powodu swych bliskich [zmarłych]<sup>191</sup>, nie rozwichrzą swych włosów [na znak żałoby] ani nie rozerwą swych szat<sup>192</sup>, a [ich śmierć] uwalnia<sup>193</sup> [nieumyślnego] zabójcę [z miasta ucieczki]<sup>194</sup>.” (3,4)

<sup>180</sup> Arcykapłana określa się zwykle terminem *hamaszuach bezemen hamiszcha* – dosł. ‘pomazany olejem namaszczenia’ (Mak 2,6; Hor 3,4). Częściej jednak w tekście Miszny pojawia się (jak tu i w poprzednich lekcjach) termin hebrajski *masziach*, który oznacza to samo, czyli namaszczonego, wyniesionego do godności arcykapłana. Termin *Masziach* może oznaczać ‘Mesjasz, Pomazaniec’. W czasach pierwszej świątyni kapłanów namaszczano olejem, stąd nazwy ‘namaszczony kapłan’ lub tylko ‘namaszczony’. Od czasów króla Jozjasza, któremu przypisuje się ukrycie oleju namaszczenia, i w okresie drugiej świątyni nie znano już tego zwyczaju jako znaku wyniesienia do godności kapłańskiej (podobnie jak wcześniej królewskiej). Konsekracja arcykapłana polegała na przywdzianiu ośmiu szat, podczas gdy ubiór zwykłego kapłana składał się tylko z czterech części: tuniki, spodni, zawoju i pasa. Arcykapłan wkładał ponadto: napierśnik, efod, płaszcz i diadem. Stąd też przyłgnęło do niego określenie *merube begadim* lub *merube biwgadim* – ‘wielości szat’, por. Mak 2,6; Jom 7,5; Miszna: Moed (Święto), s. 164.

<sup>181</sup> W tekście oryginalnym *hamaszuach bezemen hamiszcha* – dosł. ‘pomazany olejem namaszczenia’. Sam termin *maszuach* – ‘pomazany, namaszczony, konsekrowany’ to imiesłów bierny od rdzenia *mem-szin-chet* oznaczającego w koniugacji prostej czynnej *kal* ‘pomazać, namaszcza, konsekrować, smarować’, ale też ‘mierzyć’.

<sup>182</sup> Hebr. *merube begadim* – ‘wielości ubrań’.

<sup>183</sup> Kpł 4,3.

<sup>184</sup> Hebr. *al kol micwot* – dosł. ‘ze względu na wszystkie przykazania’.

<sup>185</sup> Hebr. *kohen meszamesz* – dosł. ‘kapłan służący’, ‘urzędujący’.

<sup>186</sup> Jak to było już wyjaśnione wcześniej w drugiej misznie zarówno urzędujący kapłan, jak i ten, który został odsunięty od posługiwania w Świątyni, mieli obowiązek złożyć wołu jako ofiarę przebłagalną.

<sup>187</sup> Tylko arcykapłan pełniący aktualnie swą funkcję mógł ofiarować wołu w Dzień Pojednania i to go różni od arcykapłana odsuniętego od sprawowania posługi kapłańskiej, por. Kpł 16,6.

<sup>188</sup> Chodzi tu o ofiarę składaną codziennie przez urzędującego arcykapłana, por. Kpł 6,13-15.

<sup>189</sup> Nawet arcykapłan odsunięty na jakiś czas od sprawowania funkcji kapłańskich mógł poślubić tylko raz dziewicę izraelską, por. Kpł 21,13.

<sup>190</sup> Kpł 21,14.

<sup>191</sup> Zwykły kapłan może się narazić na nieczystość jedynie z powodu śmierci ojca, matki, syna, córki, brata i siostry dziewicy, por. Kpł 21,2-3. Arcykapłan zaś w ogóle nie zbliży się do żadnego zmarłego, nawet ojca lub matki, por. Kpł 21,11.

<sup>192</sup> Kpł 21,10. To się klóci z następną miszną, gdzie jest napisane: ‘Arcykapłan rozrywa [swe szaty] od dołu, a zwykły [kapłan] od góry’. Zob. wyjaśnienia do Hor 3,5.

<sup>193</sup> Hebr. *machzirin* – dosł. ‘sprawiają, że wracają’.

<sup>194</sup> Por. Lb 35,25; Mak 2,6.

Ta miszna kontynuuje tematykę poprzedniej, mimo że w pierwszej części się z nią nie zgadza. Omawia się tu różnice między arcykapłanem a zwykłym kapłanem:

„Arcykapłan rozrywa<sup>195</sup> [swe szaty] od dołu<sup>196</sup>, a zwykły [kapłan] od góry<sup>197</sup>. Arcykapłan może podczas żałoby składać ofiary<sup>198</sup>, ale nie wolno mu [ich] spożywać<sup>199</sup>. Zwykły zaś [kapłan] nie może podczas żałoby składać ofiar ani nie wolno mu [ich] spożywać<sup>200</sup>.” (3,5)

Ta miszna podejmuje zagadnienie pierwszeństwa ofiar, przedmiotów i rzeczy poświęconych:

„Wszystko, co jest częstsze, poprzedza inne<sup>201</sup> i wszystko, co jest bardziej uświęcone, poprzedza inne<sup>202</sup>. Jeśli wół namaszczonego [arcykapłana]<sup>203</sup> i wół zgromadzenia<sup>204</sup> czekają<sup>205</sup> [na ofiarowanie], to wół namaszczonego [arcykapłana] poprzedza wołu zgromadzenia pod każdym względem<sup>206</sup>.” (3,6)

<sup>195</sup> Kpł 21,10 zabrania arcykapłanowi rozdzierania szat.

<sup>196</sup> Ponieważ Kpł 21,10 zabrania arcykapłanowi rozdzierania szat na znak żałoby, mędrcy doszli do wniosku, że nie chodzi tu o absolutny zakaz, ale że nie może tego zrobić normalnie, a skoro zwykły kapłan może rozrywać szaty z góry na dół, to – ich zdaniem – arcykapłan może je rozerwać od dołu do góry.

<sup>197</sup> Jak czynią to zwykli żałobnicy.

<sup>198</sup> Żałobnikiem (hebr. *onen*) jest ten, komu zmarł ktoś z jego krewnych. Zgodnie z Torą status żałobnika (*onen*) przysługuje mu tylko tego samego dnia, a według *Soferim* także w najbliższą noc. Zgodnie z wykładnią rabiniczną ma status *onen* przez cały czas, dopóki krewny nie zostanie pochowany. Ta miszna poucza, że arcykapłan może składać ofiary jako *onen*, nawet według biblijnej definicji tego terminu, gdyż zgodnie z Kpł 21,12: ‘Nie przyjdzie do ojca i z powodu matki się nie skala, nie wyjdzie też z Przybytku i nie skala Świątyni Boga swego’.

<sup>199</sup> Por. Kpł 10,19.

<sup>200</sup> Por. Pwt 26,14.

<sup>201</sup> Amoraici doszli do wniosku na podstawie Lb 28,23: ‘To wszystko będziecie składać oprócz porannej ofiary całopalnej, która jest ustawicznym całopaleniem’. Ich zdaniem dodanie wyrazów ‘która jest ustawicznym całopaleniem’ uczy, że poranna ofiara całopalna poprzedza inne ofiary składane tego dnia, gdyż jest najczęściej składaną ofiarą (codziennie). Dlatego pierwszeństwo ma to, co jest częstsze. Por. Zew 10,1-2.

<sup>202</sup> Mędrcy ustalili to na podstawie Lb 21,8: ‘Miej go za świętego, ponieważ on pokarm Boga twego ofiaruje. Będzie ci świętym, gdyż Ja jestem święty, Pan, który was uświęcam’. Skoro kapłan dzięki swej świętości ma pierwszeństwo w czytaniu prawa, modlitwach czy otrzymywaniu najlepszych porcji, tak też wszystko, co jest bardziej uświęcone, poprzedza to, co jest mniej święte.

<sup>203</sup> Jako ofiara za nieświadomą pomyłkę arcykapłana w wydanej błędnie decyzji skutkującej niewłaściwym postępowaniem.

<sup>204</sup> Wół składany w ofierze przez zgromadzenie.

<sup>205</sup> Hebr. *omdim* – dosł. ‘stoja’, ‘są gotowe’ do złożenia w ofierze.

<sup>206</sup> Barajta przytoczona w Gemarze (Hor 13a) wyjaśnia, że namaszczonego arcykapłana udziela odkupienia, a zgromadzenie otrzymuje odkupienie. Zapewne zaczerpnięto to z Kpł 16,17, gdzie jest powiedziane, że Aaron dokonuje przebłagania, a lud tego przebłagania oczekuje, podobnie też Kpł 4,16. Por. Albeck IV 401; Danby, s. 466; Kehati, Hor 3,6.

Ta miszna ustala zasady dotyczące pierwszeństwa mężczyzny i kobiety:

„Mężczyznę należy ratować przed kobietą<sup>207</sup>, a jego zaginione mienie przed jej mieniem<sup>208</sup>. Kobieta zaś ma pierwszeństwo w przypadku zakrycia [jej nagości]<sup>209</sup> i wyprowadzenia jej z domu niewoli<sup>210</sup>. Jeśli obydwójce są zagrożeni sprośnym splugawieniem<sup>211</sup>, to mężczyzna powinien być uwolniony wcześniej przed kobietą<sup>212</sup>.” (3,7)

Ostatnia miszna traktatu *Horajot* kontynuuje zagadnienie pierwszeństwa w kontekście świętości i pochodzenia:

„Kapłan poprzedza<sup>213</sup> lewite<sup>214</sup>, lewita [zwykłego] Izraelitę<sup>215</sup>, Izraelita *mamzera*<sup>216</sup>, a *mamzer natina*<sup>217</sup>, *natin* zaś prozelitę<sup>218</sup>, a prozelita uwolnionego niewolnika<sup>219</sup>. Kiedy [tak się dzieje]?<sup>220</sup> Gdy wszyscy są równi. Lecz gdy *mamzer* jest uczonym, a arcykapłan prostakiem<sup>221</sup>, to uczony *mamzer* poprzedza nieuczonego arcykapłana<sup>222</sup>.” (3,8)

Traktat *Horajot* zamyka czwarty dział Miszny *Nezikin* (*Szkody*), co według Majmonidesa, określanego w literaturze rabinicznej jako Rambam, ma swoje uzasadnienie: po przedstawieniu bardzo etycznych zachowań w przedostatnim w tym porządku traktacie *Pirke Awot* (*Sentencje Ojców*) przyszedł czas na wskazanie ludzkich błędów i ułomności.

<sup>207</sup> W przypadku zagrożenia życia ratuje się najpierw mężczyznę, a potem kobietę.

<sup>208</sup> Mężczyzna jako zobowiązany do wypełniania wszystkich przykazań jest bardziej uświęcony od kobiety, którą nie obowiązują przykazania zależne od czasu, por. także B Mec 2,11.

<sup>209</sup> Ponieważ jej wstyd jest większy niż mężczyzny.

<sup>210</sup> Kobieta w niewoli może być zmuszona do prostytucji.

<sup>211</sup> Kobieta prostytucją, a mężczyzna sodomią.

<sup>212</sup> Ponieważ dla mężczyzny nie jest to naturalne i jego wstyd jest większy.

<sup>213</sup> Gradację społeczną Judejczyków przybyłych z Babilonii przedstawia Miszna w Kid 4,1, por. *Misna: Naszim (Kobiety)*, s. 427.

<sup>214</sup> Tak pod względem profitów, świętości, jak i należnego szacunku, por. 1Krn 23,13.

<sup>215</sup> Pwt 10,8.

<sup>216</sup> Hor 13a.

<sup>217</sup> Hor 1,4.

<sup>218</sup> Ponieważ *netinim* jako potomkowie Gibeonitów mieszkali pośród Izraelitów i dorastali razem z nimi do świętości. Jozue przeznaczył ich do posługiwania w Świątyni, za czasów Saula byli tępieni, żeby nie wejść do społeczności Izraela. W czasach talmudycznych prawie ich nie było, a później zupełnie wyginęli, por. Joz 9,27; 1Krn 9,2; Ezd 2,43; 8,20; Neh 3,26.

<sup>219</sup> Ponieważ prozelita urodził się bez przekleństwa, a na Kananejczyku od urodzenia spoczywa klątwa Noego, którą rzucił na swego syna Chama, ojca Kanaana (Rdz 9,25). Chodzi tu o uwolnionego niewolnika kananejskiego, por. Albeck IV 401.

<sup>220</sup> Kiedy ta zasada pierwszeństwa ma zastosowanie?

<sup>221</sup> Hebr. *am haarec* – dosł. ‘lud ziemi’, ‘prostak’, ‘ignorant’. W Misznie zwykle oznacza tego, kto nie przestrzega przykazań Tory. W czasach drugiej świątyni, kiedy arcykapłani otrzymywali swoją godność od króla, zdarzało się, że byli wśród nich ignoranci prawa, por. *Tiferet Israel, Tosafot Jom Tow, Kehati*, Hor 3,8.

<sup>222</sup> Prz 3,15; Hor 13a.

## Bibliografia

- Albeck, Ch., *Szisz Sidre Miszna* (hebr. Sześć Porządków Miszny), Jeruzalaim (Jerozolima) 2008.
- Bar-Asher, M., *Leszon chachamim (Język Mędrców)*, [w:] *Sefer hajowel leraw Mordechaj Brojer (Księga Pamiątkowa dla Rabina Mordechaja Brojera)*, Jeruzalaim (Jerozolima) 1995.
- Biblia Hebraica Stuttgartensia*, Ed. Elliger, K., Rudolph, W., Stuttgart 1969.
- Danby, H., *The Mishnah. Translated from the Hebrew with Introduction and Explanatory Notes*, Peabody, Massachusetts 2016
- Kehati, P., *The Mishnah. A New Translation With a Commentary*, (Transl.) Rafael Fisch, Jerusalem 1994
- Kehati, P., *Misznajot mewoarot*, Jeruzalaim 2003
- Marcinkowski, R., *Miszna: Naszim (Kobiety)*, Wstęp, przekład z języka hebrajskiego i opracowanie: R. Marcinkowski, Warszawa–Bellerive-sur-Allier 2016.
- Marcinkowski, R., (red.) *Miszna: Moed (Święto)*, Warszawa 2014.
- Marcinkowski, R., *Paradygmaty religijności w judaizmie rabinicznym*, Kraków 2004.
- Neusner, J., *The Mishnah. A New Translation*, New Haven – London 1988.

Programy komputerowe:

*Hebrew Master Collection (Accordance 13)*

*The Responsa Project 23 Plus*. Ramat Gan: Bar-Ilan University